

אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל. (רמב"ם שם פ"ג הלכה ר').

מילוי הכרם בתענוגים מזיק להשגת התורה

הדברים ידועים ומפורשים בדברי חז"ל כמה גדול ההפסד של אכילה ושתיה יתירה, עד שאמרו ז"ל בספרי פ' האזינו עה"פ וישמן ישורון ויבעט, אמר הקב"ה לישראל כשתכנסו לארץ לא תמרדו בי אלא מתוך אכילה ושתיה. וכל הספרים מלאים מזה, להזהיר את האדם מאכילה ושתיה למלא כריסו ובטנו, ואמרו ז"ל (ברכות ל"ג ע"א) מלי כריסא זני בישא, ובפרט לבן תורה החפץ לקנות בנפשו עמל ושקידת התורה ולשגות באהבתה תמיד, עליו להזהר מאד מאכילה ושתיה יתירה, וכנודע מה שמבואר בספה"ק נועם אלימלך (בהנהגת האדם) שהתאוות הם צרעת ממשכא דחויא.

ובקונטרס קנין תורה על מ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם (שנדפס במצווה ועושה מהדרות תשנ"ג), העתקנו דברים כדרכונות מרבין של ישראל הגאון בעל חזון איש בקובץ אגרות סי' כ', ומרוב חביבות דבריו נעתיקנו גם פה, וז"ל, והזהר מאד מאד מאכילת תענוג, ואם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות הטומאה, בטומאת הנפש של מילוי התאוות באכילת תענוג, מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, דבר זה מן השפלים מאד מעכבים את הלימוד, וכדאמרו במדרש והובא בתוספות כתובות דף ק"ד ע"א ד"ה לא נהניתי, עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. ע"כ.

וראה זה פלא בגמ' ב"מ פ"ה ע"א יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה, פ"י שר' אלעזר ב"ר שמעון למד תורה מתוך הדחק.

לחנך הנער מילדותו לחיי צער

כתב בעל משנת חכמים וז"ל, מי שנגע יראת ד' יתברך בלבו לקרבה אל מלאכת ד' וכר', וצריך לחנך הנער שיהיה לימודו בטהרה ולהפרישו מהתענוגים. ועל הטוב יזכר שם אמי

פ' שיהי' נכון מבין דבר מתוך דבר, כי א"א לו לשמוע כל הפרטים מרבו, ולזה יצטרך להיות לו לב להבין מעצמו הדברים הנולדים בכל דבר ודבר.

ג' שיפחד לנפשו פן יטעה ויחטא בהבנת דבר מתוך דבר, כי מחומר קורצנו, ויתפלל לאלקיו שיצילנו מפח יקוש.

ד' שיטרח בכל כוחו אחר התורה ואל יסמוך על תפלתו.

ה' שישמח לקראת התורה כמוצא שלל רב. אלו ^{אוצר החכמה} החמש מעלות באופן אשר סדרתם כתבם רבינו יונה ז"ל. (החסיד ר' יוסף יעב"ץ בפירושו לאבות).

עיון התורה

ידוע המעשה, ששאלו להגאון ר' חיים בריסקר זצ"ל, מהו החילוק בינכם לשאר גדולים שאומרים שיעורים גדולים ורחבים משל כבודו, ואף על פי כן ישבחו שיעורים שלכם הגם שאתם אומרים רק מעט. וענה, אנכי אחשוב כ"ג שעות במעת לעת, ואח"כ אומר רק שעה אחת תורה, והם יחשבו שעה אחת ואומרים כ"ג שעות.

אי זהירות במזון גורם ח"ו שלא יצליח בלימודו בספר מדרגת האדם מאת הסבא מנאווארדאק ז"ל, בחלק מזכה הרבים על ב"מ דף פ"ה ע"ב, כתב בשם הגר"א שאדם שלומד תורה בבית שיש בגגו מסמר אחד של גזל יחסר לו בהצלחה עכ"ד, והביאו בשם תיקונים בריש תיקוני זוהר.

פרק כ"ד

תורה מתוך הדחק

כל איש מישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין וכר', גדולי חכמי ישראל מהן חוטבי עצים, ומהן שואבי מים, ומהן סומין, ואעפ"כ ה' עוסקים בתלמוד תורה ביום ובלילה, והם בכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו. (רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הלכה ד' ט').

מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי, ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים

וע"ע בגמ' סנהדרין (כ ע"א) דאמרינן, שקר החן זה דורו של משה ויהושע, והבל היופי זה דורו של חזקיה, אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה ברבי אלעאי, אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה. ופרש"י מתכסין בטלית אחת עניים היו. ע"ש. והיינו שדורו של רבי יהודה ברבי אלעאי שהיו עוסקין בתורה מתוך דחק גדול מעלתם יותר מדורו של משה ויהושע וחזקיה, וכדמשמע מרש"י שם (ר"ה דורו של משה ויהושע) שכתב, עסקו בתורה הרבה ודורו של חזקיהו יותר מהם וכו', עיי"ש.

והגר"י בלאזער ז"ל בספר כוכבי אור (מאמר ז') כותב בלשון "ומכולן נראה גודל שכר של ת"ת מתוך הדחק אשר עין לא ראתה", עיי"ש.

וראה בס' בן יהודע במס' סוטה (שם) שפירש דהיינו טעמא דהלומד מתוך הדחק תפילתו נשמעת, דנראה הטעם, דהתורה נקראת חיי עולם והתפילה חיי שעה, וכנז' בגמ' [שבת י ע"א] עוזבים חיי עולם התורה, ועוסקים בחי שעה התפילה, אתמהא, ולכן זה שלא עזב חיי עולם אפילו כשהוא דחוק, בדין הוא שיהיה נענה בתפילה שהיא חיי שעה, והא דאמר "מתוך דוחק" רמז בזה כי תוך דוחק יש אותיות ו"ח, דוא"ו הוא רמז לתורה שבעל פה שהיא סדרים, ואות ח"ת רומזת שיש בה ח' דרגין, עכ"ל.

וראה בזה עוד גם להגר"ח פלאגי בס' תורה וחיים (מערכת ח אות נה) שכתב שם, חכם העוסק בתורה מתוך הדחק אף דלאחר החורבן שערי תפילה ננעלו ושערי דמעה לא ננעלו, נשמעת תפילתו ואין צריך לבכות, וע"ז אמר הנביא (ישעי' ל' י"ט) "כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך". וגם אין הפרגוד ננעל בפניו למעליותא, והוא דבפרק הזהב (נ"ט ע"א) חשיב לריעותא לאונאה וגזל ועבודה זרה, (שערי דמעות לא ננעלו שערי אונאה לא ננעלו), והכא הוא לענין הטובה. אמור מעתה דצריך הת"ח להזהר שיהיה נקי כפים ובר לבב מהני תלתא דפורענותא כדי שיפתחו לו שערי רחמים תמיד כל הימים, עיי"ש.

וראה בשו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד (חיו"ד סו"ס שטו) שכתב שם שאין חשש לתת כספי

מורתי הרבנית המיוחסת שרה תנצב"ה, שהניחני אבא מארי המפורסם בעל מבקש ד' מוה"ר שמואל בכמהור"ר יעקב זצוק"ל כבן י"ג שנה, ובן הייתי לאבי יחיד, ועם היות כי אבא מארי ז"ל הניח ברכה אחריו שהיתה אמי יכולה לפרנס אותי כבן מלכים, היא היתה מאכלת אותי לחם צר, כדי שלא אתלמד בגרגרנות כשאר תינוקות, והיא שעמדה לי, כי אעפ"י שבאתי בימים לא הצר לי רוע המאכלים, וזה עיקר גדול, עכ"ד (משנת חכמים מפי אביו הגאון מהר"י חאגיז דף ה' ע"א).

ת"ח מצטערים על לימוד התורה

דרבן של תלמידי חכמים שמצטערים על לימוד התורה ואינם מכבסים בגדיהם, (רש"י ע"ז דף ט"ז ע"ב ד"ה פתיא).

הת"ח יעסוק בתורה אפילו בלא לחם בילדותו, ע"כ. (דרשות חת"ס ח"א עמוד ר"ד).

והרבנים ידועים שרוב גדולי תורה במשך הדורות נתגדלו בדחקות ולמדו במסירות נפש, וכמו שאמרו (נדרים פ"א ע"א) הזהרו בכני עניים שמהם תצא תורה.

בענין לימוד התורה מתוך הדחק, ראה עירובין (כא ע"ב) דרש רבא, מאי דכתיב (שיר השירים ז') לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך. "לכה דודי נצא השדה" אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר, "נצא השדה", בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק.

וראה עוד בסוטה (מט ע"א) אמר ר' יהודה בריה דר' חייא, כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק - תפלתו נשמעת, שנאמר (ישעיהו ל') כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך, וכתוב בתריה, ונתן ה' לכם לחם צר ומים לחץ. ר' אבהו אומר, משביעין אותו מזיו שכינה [היינו שמגלין לו מן השמים רזי תורה, מהרש"א], שנאמר (שם) והיו עיניך רואות את מוריך. ר' אחא בר חנניא אמר, אף אין הפרגוד ננעל בפניו, שנאמר (ישעיהו ל') ולא יכנף עוד מוריך.

אותו וכותשין אותו ומוציאין שמנו, וכן אמרו חז"ל על פסוק והנה עלה זית טרף בפיה אמרה יונה יהיו מזונותי מרורים כזית וכו' (עירובין י"ח ע"ב).

וזהו שאמר "ואני כזית", כלומר שאני בעל יסורין כמו הזית, ובכל זאת אני "רענן", והיסורין לא פוגעים בי כלום, והסיבה לזה "בבית אלהים" מאחר ואני נמצא בבית ה' ועוסק בתורה, זה מבטל ממני כל היסורין, ועוד "כי בטחתי בחסד אלהים עולם ועד", שידעתי כי היסורין הם חסד מה', והם יסורים של אהבה להרבות שכרי לעולם ועד כעוה"ב עולם הנצחי.

אי נמי י"ל, "ואני כזית" בעל יסורין, ובכל זאת אני "רענן בבית אלהים", ועוסק בתורה והיסורין אין בהם ביטול תורה, א"כ בזה בטחתי "בחסד אלהים עולם ועד", שהם יסורים של אהבה מאחר ואין בהם ביטול תורה, וכדברי הגמ' בברכות (דף ה' ע"א).

תורה מתוך יסורין

בגמ' (סוכה מ"ה ע"ב) ראיתי בני עליה והם מועטין אם אלף הם אני ובני מהם. בספר ערוגות הבושם כתב לתמוה למה החזיק ר"ש טובה לעצמו ומשתבח שהוא צדיק. וכתב דמאחר דרשב"י ובנו היו במערה י"ג שנים ועסקו בתורה מתוך יסורים גדולים, הגיעו לדרגה זו, והיה אומר כן שיעסקו בג"א בתורה אפילו בקבלת היסורים הגדולים, ע"כ.

וחז"ל באו להראות לאדם דמה שרשב"י עלה על פני כל התנאים הקדושים שיכול לפטור כל העולם מן הדין, הוא מפני שלמד תורה מתוך יסורים גדולים.

תורה מתוך יסורין של הגרעק"א

מסופר על הג"ר עקיבא איגר זצ"ל כי מנעוריו ועד זקנה ושיבה סבל יסורים גדולים מחלות וחולשות שונות תקפוהו בתדירות, אך היו אלו יסורין של אהבה שאין בהם לא ביטול תורה ולא ביטול תפלה.

ועד היכן הדברים מגיעים שמתוך יסוריו הקשים הוכרח לפעמים להניח ראשו בין ברכיו גנוחי גנת וילולי ילל אך מלימודו לא יפסיק, ולא יפלא איפוא שמדה זו היחידה שבין מידותיו שהתיר

צדקה שנאספו לע"ג רבי מאיר בעל הנס ללומדי תורה מתוך הדחק, כי בודאי ובודאי נחא ליה לר"מ בהא, ומועלת להנודר סגולה זו לשנות נדבתו לטוב לו להספקת ת"ח שלומדים בדחק יותר מכל שאר הסגולות, עיי"ש.

וע"ע במתניתין דאבות (פ"ד מ"ט) רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכו', ופירש הרמב"ם בפירוש במשניות שם וז"ל, אמר כי העוסק בתורה והוא עני ודל ועם כל זה יצער נפשו לעסוק בה, לסוף יעסוק בה מעושר ומאושר לא יהיה לו מה שיטרידהו מן הקריאה וכו', עיי"ש.

ובמדרש ילקוט סוף יהושע (רמז לו) איתא, משנשתברו הלוחות נגזר עליהם שילמדו תורה מתוך הדחק ומתוך טירוף הדעת, ומתוך כך שכרו כפול ומוכפל לעולם הבא שנאמר (ישעיה מ' י, סב יא) הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו.

ובספר יסוד העבודה (חלק ב פרק ז) כתב, כי הלומד תורה מתוך הדחק זוכה לרוח הקודש, ועל למודה כתיב (משלי ו כב) בהתהלכך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך לתחיית המתים, ואין שכר מופלא עליו כי אם למי שמוסר נפשו על קידוש השם וכדמצינו בנשיאים יששכר אחר יהודה שנחשון זכה להקריב ראשון בשביל שמסר נפשו בקפיצתו ראשון לים ואחריו מיד הקריב יששכר מפני שיגע בתורה.

בענין תורה מתוך יסורין, סיפר הגאון רבי שמואל וואזנער שליט"א אב"ד זכרון מאיר, שבא יום אחד אל ה"חזון איש" במעונו ומצא אותו עסוק בתורה כשהוא סובל ממיחושי אזנים, ומתפתל בכאביו, כיון שהבחין בו, אמר לו מיום שמלאו לי שמונה עשרה שנה, הריני חולה, ואני מדוכא ביסורים תמיד.

והנה מי שלומד ומלמד תורה מתוך יסורין זה מראה על הרצון והחשק הגדול שיש לו בתורה, שזה מעביר מבטל ומשכח את כל היסורין מרוב השמחה בתורה. ובפרט למי שיודע ומאמין שהיסורים הם לטובתו להרבות שכרו.

וזה אמרתי רמז בפסוק (תהלים נ"ב י) ואני כזית רענן בבית אלהים בטחתי בחסד אלהים עולם ועד, דידוע שהזית רומז על היסורין שחובטין

אל שועת רבים ו"בעו"ה הייתי מוטל על ערש דוי זה איזה שבועות והגעתי לשערי".

בפעם אחרת בפניה לחתנו מרן החת"ס כותב רבינו ^{הגרי"ל} "נפילתי בחולי שלשול שהייתי שופך משך רביע שעה ונחלשתי מאוד והוצרכתי לחזור למטתי ותיכף התחיל החזה להגיב בהשמעת קול מאוד בגרוני והי' גסיסה גמורה וא"א לי לזוז מדלת ביתי אבקש מאוד מכבודכם להזכירני בתפלתכם הזכה".

והחת"ס ידע את כל אשר נעשה הלא כה דיבר בקדשו לפני תלמידיו בני ישיבתו באמרו ש"חותנו סובל יסורים גדולים ע"י כווצת הלב שאוחזתו בעידן תפלה ולימוד ברכים דבר המבטלו מעבודת ה' וצעק בבכיה רבה כשהוא אוזז בכגדו נגד הלב "דער קדוש וטהור איז סובל יסורים".

ועל הכלל כולו מתבטא הגרעק"א, כי "הנה זקנתי ושכתי וכוחותי הגופנים אשר כל הימים אשר אני חי מעט ורעים היו הנה עתה יום יום יצערתי ויחסרו".

מסנ"פ של הג"ר אברהם שאג זי"ע בעמ"ל של תורה בימי חוליו

מסופר על הג"ר אברהם שאג זצ"ל אב"ד קויבערסדארף, שפעם אחת חלה ברגליו במדוה רח"ל שלא היה יכול לילך ברגליו ועד אשר הולכיכוהו לעיר הרחצה לא ביטל משיעורא דרבנן יום ביומו כחמשה וששה שעות רצופין, והיה פלא לראות שבכל משך הלימוד לא נשמע ממנו אף הגה אחת שיש לו מכאוב. והי' אך הפסיק לימוד השיעור לא היה באפשר לעמוד בשכונתו מאשר צעק מרוב מכאוביו, אשר מרוב עיונו לירד לעומק דעת הראשונים כמלאכים לא הרגיש ביסוריו.

כמה ימי לחץ ודחק כמה יסורים ומכאובים כמה ימי צער ואנחה עברו על ראשו וכמשה כבד וכבדו ממנו כי היה בטבעו רך ממוג מאוד ומעודו ידוע חולי ומכאובים בכל זאת לא שקטה המיית רוחו לעשות חיילים באורייתא בכל זאת לא חיסר חוקו זאת חקת התורה שקיים בעצמו מעט שנות מעט תנומות (מתוך הקדמה לספר אהל אברהם מאת בן המחבר).

להזכיר בהספד לפני מטתו, וזאת אשר כתב בצוואתו "לא להזכיר שום שבח זולת זה אשר מגיל ט"ו או ט"ז עד היום למדתי עם תלמידים ביסורים גדולים".

ומהאי טעמא נטרד ולא יכול להאריך בתשובותיו כי "אני בעונותי מדוכא ביסורים", ו"קשה עלי הכתיבה למאוד כי זה איזה שבועות אני בטוב הבריאות" או "הכתיבה קשה עלי למאוד וזה שבוע ימים שאני כלוא בבית" ולכן "יותר אי אפשר לכתוב מחמת כאב ויסורים לא עליכם ירפאני ה' במהרה ברו"ג".

וכה הוא מבקש ברחמים ותחנונים מאחד מדידיו "להזכירני בתפלת הימים הנוראים הבעל"ט וצריך אני לתפלת צדיקים כי נחלשתי מאוד מאוד ה' יעזרני ויחזיקני לעבודתו".

ומעין זה בסיום תשובה אחת "ה' יחזקני ויחלימני לעבודתו" מוסיף בבקשה להגאון השואל "שבקראו דבריו יענה ויאמר אמן". ובתשובה אחרת כותב רעק"א מבלתי יכולת כעת לעשות רצונו להחיש מעשה הכתיבה מיד כפעם בפעם, והטעם "כי גדול הכאב מאד לע"ע בעפעפי עיני".

האמנם בחיי אשתו הרבנית זוגתו הראשונה "היתה שומרת לראשי להשגיח על גופי החלש והנדכה" בכל זאת עם פטירתה "לגודל צערי ויגוני נחלשתי למאוד והייתי בסכנה, חכי לא יטעם אוכל ומשקה ומעיי לא החזיקו דבר כמעט רגע בקושי היה לי לברך ברכה אחרונה עיני נדודים משינה ועסקתי ברפואות ותהלי" שב ורפא לי מעט".

חולשתו גברה עד כדי כך ש"נלאיתי נשוא כמעט קסת הסופר בידי" ולזה "לא יאשימני ידידי על המכתב הזה שהוא קצת מטושטש במחקים ובתליות בין השיטין שא"א לי לנופף ידי שנית לכתבו", והוא חותם ב"ידיד הכותב בידים רפות", ויש שחתם ב"הטרוד מאוד וחלוש כח".

בגורל חולשתו הביע אומר בכמה ממכתביו איך שהיה קרוב או הגיע לשערי מות ח"ו, "בהגיע דברי בני החמודות הנה" מתחילת תשובתו "מצאוני עצור בחדר המטות נהייתי ונחליתי עד מאוד הרופאים חדלו למצוא עוד מזור חדלו ואמרו נואש לנשמת חיים עד שפנה ד'

אוצר החכמה

הגרי"ז לא פסק פומיה מגירסא עד זיבולא בתרייתא

מסופר כי הגרי"ז מבריסק זצ"ל היה חולה ובעל יסורין, במיוחד הציקה לו מחלת הקצרת (אסטמא ר"ל) שסבל הימנה מאוד, ובכדי להקל הרגשתו יצא כמה פעמים לשהות פרק זמן באקלים הפסגות של שוויצריה.

מעולם לא בטלוהו כאביו מתורתו, בני ירושלים ראוהו בכל ערב כשהוא יוצא לטייל בין סמטאותיה המסולעות של שכונת "זכרון משה" במטרה לשאוף מאויר ההרים של עיר הקודש, ובאותו זמן אוחז בידיו של אחד הבנים ומתפלפל עמו כעמקי התורה בכל החושים מבלי להרגיש בכל המתרחש מסביב.

אוצר החכמה

באמצע שנת תשי"ט זמן קצר שהולך לחופה את צעיר בניו רבי מאיר, תקפתו מחלה קשה מחלת הדיסקוס שהסבה לו יסורים איומים, סגל מיוחד מגדולי הרופאים בארץ בראשות פרופ' צונדק עשה מאמצים רבים להקל מסבלו, ולא הצליח. לרגלי מצבו נאלץ לשכב, אבל שכיבה זו החמירה את חולי הקצרת שלו, ולבסוף תקפוהו עוד בזו אחרי זו כמה מחלות קשות שמשיבות נפש האדם עד דכא.

אכן הגרי"ז נתגלה במצבו בשיא גבורת נפשו, במשך חדשים ארוכים היה מוטל על ערש דוי מלוכף במכאובים קשים כל ניד ותנועה קלה היו כרוכים ביסורי איוב, אבל פומיה לא פסיק מגירסא, ובני משפחתו מעידים שבתקופת המחלה דיבר הרבה פעמים מתוך השינה, תופעה שלא ראו אצלו כל הימים, אבל גם כעת לא דיבר מעניני מחלתו ולא מן הנושאים הציבוריים שהעסיקו אותו לאחרונה, אלא רק דברי תורה ופסוקי בטחון ופסוקים מתוך קריאת שמע.

בחדשים האחרונים לחיי הגרי"ז מבריסק זצוק"ל כשיסורים קשים ומרים אפפו אותו, אמר בביאור דברי חז"ל בברכות ה' א' "אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה", הרי שיסורים הם עונש על ביטול תורה ומה היא המדה כנגד מדה בזה.

ואמר ברגש קודש, דבר זה מלמדים את האדם, בטלה אתה רוצה, לשכב אתה רוצה, לא

ללמוד אלא לנוח ולשכב ולהתבטל, שכב אם כן עם יסורים. "שכיבה" עם יסורים תחת "שכיבה" של בטילה. (ראס לערנט מען אויס אמענטשען, בטלה ווילסטו, "ליגן" ווילסטו, "ליג מיט יסורים").

החזו"א עמל בתורה מתוך יסורין מימי נעוריו בענין תורה מתוך יסורין, סיפר הגאון רבי שמואל וואזנער שליט"א אב"ד זכרון מאיר, שבא יום אחד אל ה"חזון איש" במעונו ומצא אותו עסוק בתורה כשהוא סובל ממיחושי אזנים, ומתפתל בכאביו, כיון שהבחין בו, אמר לו מיום שמלאו לי שמונה עשרה שנה, הריני חולה, ואני מדוכא ביסורים תמיד.

והנה מי שלומד ומלמד תורה מתוך יסורין זה מראה על הרצון והחשק הגדול שיש לו בתורה, שזה מעביר מבטל ומשכח את כל היסורין מרוב השמחה בתורה. ובפרט למי שיודע ומאמין שהיסורים הם לטובתו להרבות שכרו.

וזה אמרתי רמז בפסוק (תהלים נ"ב) ואני כזית רענן בבית אלהים בטחתי בחסד אלהים עולם ועד, דידוע שהזית רומז על היסורין שחובטין אותו וכותשין אותו ומוציאין שמנו, וכן אמרו חז"ל על פסוק והנה עלה זית טרף בפיה אמרה יונה יהיו מזונותי מרורים כזית וכו' (עירובין כ"ב).

וזהו שאמר "ואני כזית", כלומר שאני בעל יסורין כמו הזית, ובכל זאת אני "רענן", והיסורין לא פוגעים בי כלום, והסיבה לזה "בבית אלהים" מאחר ואני נמצא בבית ה' ועוסק בתורה, זה מבטל ממני כל היסורין, ועוד "כי בטחתי בחסד אלהים עולם ועד", שידעתי כי היסורין הם חסד מה', והם יסורים של אהבה להרבות שכרי לעולם ועד בעוה"ב עולם הנצחי.

אי נמי י"ל, "ואני כזית" בעל יסורין, ובכל זאת אני "רענן בבית אלהים", ועוסק בתורה והיסורין אין בהם ביטול תורה, א"כ בזה בטחתי "בחסד אלהים עולם ועד", שהם יסורים של אהבה מאחר ואין בהם ביטול תורה, וכדברי הגמ' בברכות הנ"ל.

איך שהתענוג של לימוד התורה מחליש היסורים הג"ר שמואל ראזובסקי זצ"ל, אמר בענין לימוד תורה מתוך יסורים, הנה כשבאים על

וכמה מאות בתים, ובהם כמו בתי חומה גדולים וטובים תחתיים שנים ושלישים, וכל הרכוש וכלי בית שבהם וגם המרחצאות ובית המטבחים הכל נשרף ר"ל. גם איזה אנשים נשרפו בשוק לעין כל באין מציל ר"ל, כי ה"י אז יומא דשוקא ומרוב דוחק העם לא היה באפשרי להשיג גם מעט מים להצלת נפשות. ומזה ירדה קרן קהלתנו יצ"ו עד עפר שכמה עשירים ובעלי בתים חשובים ונדיבי לב שה"י להם בתי חומה וחנויות נעשו עניים ודלים, סובלים חרפת רעב.

ובעוה"ר גם אני שתיתי אותו כוס התרעלה עמהם שהייתי בתוך להקת הנשרפים, ובחמלת ה' עלי זכני להציל כל כ"י מכל חדושי מחבורי זה ולא ידעתי אם נשרף או נגנב או נאבד, אמנם ברוב עמל וטורח רב שחפשתי בחיפוש מחופש מצאתיו אחר כמה ימים, ואמרתי אז מי יתן ואוכל להוציאו לאורה ומה גם עתה שניתוסף לי יגון על יגוני כי דלותי מאד וכ"ש בצירוף צער הכלל שכשל עוזר, המה בע"ב דפה ונפל עזור ובכל צרתם לי צר שנתמעט פרנסתי עד שגם לשליש ולרביע לא הגיע, אך מרוב חלישותי מחרדת התבערה ומרוב הצער לא עצרתי כח לצאת מקיר העיר וחוצה לבקש איזה עזר אפילו לחיי שעה וכ"ש להשתדל בענין הדפסה.

אולם כל הצער הזה איננו שוה לי נגד מה שנזכרה תוחלתי מלהדפיס חיבורי זה אשר רק על זה נשאתי את נפשי בכל ימי חיי הבלי שהייתי רוב ימי מסובל בעוני ובצער מכמה דברים הנוגעים לגוף, וביותר מזה בדברים הנוגעים לנפש, לולא שהקדים לי ית"ש רפואה למכתי במה שחנני מילדותי בחידושי תורה הק' וקיימתי בעצמי מ"ש (תהלים קיט צב) לולי תורתך שעשועי וכו' כי רק זאת בלבד היתה תנחומתי.

ולא תורתך שעשועי למה לי חיים

הגה"צ רבי נפתלי הירצקא העניג זצלה"ה אב"ד שארמאש, יו"ר לעניני הוראה בהתאחדות הרבנים דארה"ב וקאנאדא, היה מתמיד עצום כל ימי חייו וממש לא פסק פומיה מגירסא.

הגה"צ הנ"ל נכד בן אחר בן להרה"ק רבי נפתלי הירצקא מראצפערטא זי"ע היה

אדם יסורים יש ליסורים עוקץ שמכאיב לאדם, וע"י ששוקע בלמוד התורה זה מכה את החוד והעוקץ ואז נהפכים היסורים לדרגה שאפשר לאדם לשאת אותם.

ועלינו להבין שעוקץ זה הוא כשהדבר נוגע לנפשו של האדם, ואם כח היסורין נחלש ע"י התורה הא קמן שהנפש שלו היתה מעונגת בדברי תורה וממילא נפשו מתענגת ע"י ד"ת.

לא הייתי מרגיש את הקור מרוב אור התורה

הגה"ק ר' יצחק אייזיק מקאמארנא זצ"ל כותב בספרו, "ובימי חורפי ישבתי בכדידות בימי חורף, והקור היה חזק ולא הוחם בית החורף אפילו פעם אחת, והייתי יושב ולומד מחצות לילה עד אור היום, וכמעט לא הייתי מרגיש כלל, וישבתי בעוני גדול בלתי לחם, אפילו לחם צר כמעט לא היה לי, ולא הייתי מרגיש מרוב אור התורה שטעמתי מאורו יתברך, והשגתי כל המדריגות והשגה נפלאה לראות את צורת התנא באורו וכל צורתו".

ובן כתב בספרו מגילת סתרים "פתאום באמצע היום בלימוד גמרא יבמות לשם אל עולם לקשט השכינה בכל כחו, נפל עלי אור גדול ונתמלא כל הבית אורה באור נפלא בהשראת השכינה, וזה לי הפעם הראשונה שטעמתי טעם מאורו יתברך באמת בלי טעות וערכוב ותענוג נפלא ואור ערב מאד מאד לא יכילוהו הרעיון, משם ואילך נכנסתי בעבודת יוצר בראשית באור נפלא בלתי שום מדריגות וגם לא עבר עלי התגברות מהפיתויים כמאז", וזה היה בשנת תקפ"ג בהיותו בן שבע עשרה שנה.

ולוי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי

הנאמן ר' יצחק אהרן ז"ל מ"מ דווילקאמיר (בהקדמתו לספרו עיני יצחק) כותב, אמנם רבות מחשבות בלב איש וכו', שבתוך כך בר"ח מנ"א בשנה העברה שנת תרל"ז ממרום שולח אש וההבערה ללהב יצאת ובתוך משך ערך ב' שעות קודם חצות היום נשרפה כמעט כל העיר בכלל, היינו י"ב בתי מדרשות גדולים ובתוכם גם ביהכנ"ס הגדולה הבנויה לתלפיות וכמה ס"ת ושסי"ן ושאר ספרי קודש לאין מספר, וגם כל החנויות עם כל הסחורות שהי בהם, וגם כמה

מהשרידים מגדולי אונגארן שנשארו לפליטה אחר החורבן והאירו את פני הגולה בתורתם וצדקתם. הגה"צ משארמאש היה מגדולי הפוסקים בארה"ב, ומרן בעל דברי יואל זי"ע העריצו מאד, ואף היה הבעל מקריא לפניו את התקיעות בראש השנה, וכ"ק אדמו"ר זי"ע היה הבעל תוקע.

בסוף ימיו היה מדוכא ביסורים והעתיק ^{מסכת} ^{זוהר החכמה} מויליאמסבורג לקרית יואל מאנראו, וסיפר נכדו שהיה משמשו לעת חולשת כוחו, כי בהיותו בבית החולים למד לפניו גמרא מסכת ברכות, וראה צער רב על פני זקנו, ושאלו לפשר הדבר, נענה הגה"צ משארמאש ואמר לנכדו, אם אין ביכלתי ללמוד דף גמרא למה לי חיים. והתחיל נכדו לטעון עמו באמרו, הרי הדור הצעיר אפרוחים שלא נפקחו עיניהם זקוקים לך סבא, כי מדי שבת בשבתו האכות מביאים את בניהם לביהמ"ד להביט על פניך המאירים, ויש להם תועלת בראותם צורת פני יהודי שעמל כל ימיו על התורה, וא"כ יש צורך שתחיה ותאריך ימים בעבור התשב"ד ובעבור בחורי חמד הזקוקים לך. לאחר שדיבר נכדו על לבו זמן רב, נענה הגה"צ ואמר, אם יש תועלת בחיי עבד בני ישראל הנני מוכן לסבול יסורים וצער ולחיות בעבורם. ואמנם חי עוד כמה שנים אחרי כן, ובית מדרשו בקרית יואל היה אבן שואבת לציבור הגדול שבאו לחזות באור פניו המאירים ולהתבשם מקדושתו זי"ע.

פרק כ"ה

חייב האב ללמד לבנו תורה

ושננתם לבניך

הנה מדין התורה מוטל על האב ללמד את בנו תורה, כמו שהבאנו (להלן סי' כ') לשון השו"ע הרב. ושמעתי מהרה"ג ר' אברהם חיים שפיצער שליט"א (שב"ק פ' יתרו בסיום על מס' שבת), שבכל התורה (שבכתב) לא נמצא ולא נזכר בשום מקום ענין של מלמד או רבי שילמוד עם התלמידים, רק שאביו מחוייב ללמדו תורה כמו שנאמר וישננתם לבניך, והגדת לבנך וכו', הרי שזה עיקר החיוב שהאב ילמד עם הבן.

אי מחוייב ללמד לבן בתו תורה לפני בן חבירו בתב הרמב"ם ריש הלכות ת"ת (פ"א הלכה ב') כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר (דברים ד ט) והודעתם לבניך ולבני בניך, ולא בנו וכן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וכו', ללמד את כל התלמידים אעפ"י שאינם בניו שנא' (דברים ו ז) וישננתם לבניך וכו' אלו תלמידים וכו', אם כן למה נצטוו על בנו וכן בנו, להקדים בנו לבן בנו וכן לבן חבירו, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. וכתב הכסף משנה דיש ב' נפק"מ בין בנו לבן חבירו, א' דבנו קודם, ב' דבנו חייב לשכור לו מלמד משא"כ בן חבירו אינו חייב לשכור לו בממון. וכתב הכסף משנה, ואפשר דבן בנו חייב ג"כ לשכור לו מלמד בשכר, ואח"כ נסתפק בבן בתו אי קודם לבן חבירו, דאפשר דדוקא בבן בנו כיון שנתחייב באביו דהיינו בנו חייב גם בנכדו אבל גבי בת שאינה חייבת בת"ת אפשר דגם בנכדו אינו חייב וכו' עיי"ש.

והש"ך ביו"ד הלכות תלמוד תורה סי' רמ"ה סק"א כתב לענין קדימה דבן בתו קודם לבן חבירו ע"כ. וכ"כ בשולחן ערוך הרב דמצוה להקדים בניו "וכל יוצאי יריכו" לתלמידים אחרים. (וה' תלמוד תורה פ"א ה"ח), וכן הביא בפתחי תשובה סק"א בשם החכם צבי בשו"ת סי' ע' עיי"ש.

אם מחוייב לשכור מלמד לבן בתו

אמנם לענין לשכור לבן בתו מלמד בממון לא מצינו כלל חיובא, דגם בבן בנו נסתפק בכסף משנה אם דינו כבנו לענין שחייב לשכור לו מלמד, אבל לא הזכיר כן לענין בן בתו, דהספק אינו אלא אם יקדימו לבן חבירו, עיי"ש.

והנה בגליון מהרש"א יו"ד סי' רמ"ה שם, על הא דמספקא ליה לכסף משנה אי בן בתו קודם לבן חבירו, הביא מדברי המד"ר בראשית פצ"ד א"ר יהודה ב"ר אילעי בנות בנים הרי הם כבנים ובני בנות אינם כבנים, עיי"ש.

ובספר זיו המשנה הקשה על ספיקו של הכסף משנה, מהיכי תיתי נאמר דבן בתו אינו בכלל בנו, דבשלמא הא דנתמעטו בנות מלימוד התורה מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם, ודרשו ז"ל (קידושין דף ל' ע"א) ולא בנותיכם, שפיר דייקינן מדהוה ליה לכתוב ולמדתם אותם את "זרעכם".